

דרשת שבת הגדול

מפי מרן פוסק הדור

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

שנת ה'תש"פ

ע"פ הוראת מרן רבינו שליט"א
נא להעתיר בתפילה עבור
הרב צבי חיים בן הילנה שינדל רייזמן שליט"א
העומד לימין מרן רבינו שליט"א
אשר רבים צריכים לו
וזקוק לרחמי שמים מרובים
בתושחי"א

להערות והארות

ניתן לפנות ל: 0527110992

או למייל V0527110992@GMAIL.COM

דרשת שבת הגדול תש"פ

ממרח פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך שליט"א

-נאמר בבית מרח שליט"א לקומץ מקורבים לפני השבת-

א

ביאור בטעם השם "שבת הגדול"

השבת הבעל"ט נקרא "שבת הגדול", והמפרשים נתקשו מדוע נקרא שמו "שבת הגדול".

ובפשוטו נראה לפרש בזה, שזהו לסתור את טענת הצדוקים שפירשו את הפסוק (ויקרא כ"ג ט"ו) "וספרתם לכם ממחרת השבת", ד"שבת" הכוונה ל"שבת קודש" [שבת בראשית], ו"ממחרת השבת" הכוונה ליום ראשון בשבת, ודלא כמדרש חז"ל (מנחות ס"ה ע"ב) שפירשו ש"שבת" האמור בפסוק זה אינו "שבת בראשית", אלא יו"ט ראשון של פסח שאף הוא נקרא שבת, [ולכן תמיד ניסו הצדוקים לסדר שיו"ט ראשון של פסח יהא בשבת כדי שיהא הדבר מכוון כדעתם].

ולכן אנו קוראים את שבת זו בשם "שבת הגדול", כדי להודיע שבשבוע הבעל"ט עתיד להיות לנו "שבת קטן" – והיינו יו"ט ראשון של פסח שאף הוא נקרא שבת – וכמדרש חז"ל, אלא שהיו"ט נקרא בשם "שבת קטן" משום שהוא רק בלאו ומותר להכין בו אוכל נפש, אבל גם הוא נקרא "שבת" ודלא כהצדוקים.

ב

ביאור הטור על שם הנס שאירע בשבת זו

אמנם ידוע שהטור (או"ח סי' ת"ל) ביאר בטעם קריאת שם "שבת הגדול", שזהו על שם הנס

הגדול שאירע בשבת לפני יציאת מצרים, שחל עשירי בניסן בשבת, ואז לקחו להם איש שה לבית אבות וקשרוהו לכרעי המיטה, והמצרים ראו איך מבזים את השה שהוא העבודה זרה שלהם ומכינים אותו לשחיטה, "והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר", ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול, על שם הנס שראו בשבת זו ונתחזקו בו באמונה.

טעם הדבר שחכמים שינו את שם החג ל"חג

הפסח"

ובזה נבוא לבאר החילוק שמצאנו בין לשון התורה ללשון חכמים איך קרוי חג הפסח, שבכל מקום שזכר בתורה חג הפסח, הוא נקרא בשם "חג המצות", ואילו בלשון חכמים נקראו ימים אלו בשם "חג הפסח", ויש להבין למה שינו חכמים את שם החג מהשם הנאמר בתורה.

ונראה שלאחר שחרב בית המקדש, בשעה שיצאו ישראל לגלות, קראו חכמים לחג בשם "חג הפסח" כדי שזכור איך אבותינו מסרו נפשם לקיים מצוות ה' ללא פחד מהמצריים, [ואף לא התביישו בזה אלא צלו לאחר מכן את הקרבן – והפיצו את ריח הקרבן ופירסמוהו לכל], ולא חששו לסכנה גדולה שהיו המצרים יכולים להורגם על הפגיעה באלוהיהם, וכך גם אנו נמסור נפשינו לקב"ה ולקיים רצונו בלא שום פחד – עם כל הקשיים הכרוכים בכך בגלות.

וביותר, שכיון שמחורבן בית המקדש והלאה, הקב"ה נוהג עמנו בהסתר והוא טמון בתוך הטבע, הרי עיקר תפקידנו לזכור שהוא המנהיג, ולכן קראו לחג בשם "חג הפסח" כדי שנשיית נגד עינינו את הנס הגדול שעם ישראל ביזו במצרים את העבודה זרה שלהם והם לא היו יכולים לעשות לנו כלום, ונזכור דבר זה לדורות שהקב"ה מנהיג ומשגיח על כל אחד ואחד, ועוזר ומושיע לעמו ישראל.

אבל בזמן שבית המקדש היה קיים שזכינו לניסים במקדש, הרי בלא"ה היה ברור לנו יסודות האמונה, וכל הניסיון היה שלא נסיח דעת מהקב"ה על ידי שקיעות בתאוות חיי העולם הזה המסירים את האדם מהקב"ה, ולכן קראו לחג בשם חג המצות שרומז לחיות בפשטות בלי מותרות וכדוגמת המצה שעשויה מקמח ומים בלבד ובלא הנאות עוה"ז.

ג

תכלית יציאת מצרים – להשריש האמונה שהקב"ה מנהיג העולם

והנה תכלית יציאת מצרים הוא להשריש בנו יסוד האמונה שהקב"ה אינו רק "בורא העולם" אלא הוא גם "מנהיג העולם", ואין שום טבע בעולם אלא הכל תלוי ברצונו יתברך, וכמו שביארו הקדמונים מה שנאמר בעשרת הדיברות (שמות, כ, ב-ג) "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", ולא נאמר "אנוכי ה' אלוקיך אשר בראתי שמים וארץ", כיון שביציאת מצרים נוסף הוכחה לדורות שהקב"ה אינו רק "בורא" עולם אלא

הוא גם "מנהיג" העולם, ולהוציא מדעות הפילוסופים שאין זה לפי כבודו של הקב"ה להתעסק בעוה"ז, וכביכול הקב"ה עזב את העולם לאחר שבראו, עפ"ל.

וכן האריך הרמב"ן בסוף פרשת בא, שהטעם שהקב"ה שינה את כל מערכות הטבע ביציאת מצרים, הוא מפני שבאופן כללי הנהגת הקב"ה היא בהסתר פנים, שאם היה הנהגת הקב"ה בגלוי והיינו רואים אותו בחוש אז לא היה נסיון ולא היינו מקבלים שכר, ולכן בכל הדורות אין ניסים גלויים, אבל ביציאת מצרים הקב"ה שידד מערכות הטבע, כדי שפעם אחת תעמוד ראייה לדורות על האמונה, שכל אחד יספר לבנו, ועי"ז ישמר ההוכחה שעשה הקב"ה פעם אחת שהוא מנהיג העולם.

וזהו מה שנאמר בפסוק (במדבר ט"ו מ"א) "אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים", והרי שתכלית יציאת מצרים הוא "להיות לכם לאלוקים", ומשום שביציאת מצרים הוכיח הקב"ה שהוא "האלוקים" המנהיג העולם ומשגיח על כל פרט.

ונראה בזה נפק"מ להלכה במצוות זכירת יציאת מצרים שנצטוינו לקרוא בקריאת שמע את הפסוק "אני ה' אלוקיכם וגו' להיות לכם לאלוקים", ונראה שצריך בעיקר לכוון בזכירה זו את סיפא דקרא שנאמר "להיות לכם לאלוקים", ובלא זה חסר בעיקר מצוות זכירת יציאת מצרים, כי יסוד המצווה איננה רק לזכור את עצם הניסים, אלא לזכור את תכלית הניסים – "להיות לכם לאלוקים".

עבודת ליל הסדר וכוח קדושתו לרומם את

האדם

וזהו עיקר חובת האדם בליל הסדר, וכמו שנאמר בהגדה של פסח: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים", והיינו שכשם שביציאת מצרים באו ישראל לדרגת אמונה גבוהה כל כך - שהיה ברור להם שהקב"ה מנהיג העולם ואין שום טבע - כאילו הם רואים את האמונה בקב"ה בחוש הראיה, כן מוטל חיוב עלינו לדורות שיהא ברור לנו שאין טבע בעולם והקב"ה מנהיג הכל, כאותו הזמן שיצאו אבותינו ממצרים, ולקבל על עצמינו עול מלכות שמים, מתוך ידיעה שהקב"ה מנהיג העולם, ומשגיח על כל פרט.

וכאשר האדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים בליל הסדר, אזי הוא מתרומם ומתקדש, ומסייעים לו משמים לצאת ממ"ט שערי טומאה, וכן שמעתי בשם הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע לפרש מה שאומרים בתפילה "מקרא קודש זכר ליציאת מצרים", שכאשר אנו מכריזים על "מקרא קודש" [והיינו שיש לו לאדם לקדש עצמו], יכול האדם לטעון "מה אני שייך לדרגות גבוהות של קדושה, והלא אין זה שייך אלי כלל", ועל זה משיבים ואומרים לו "זכר ליציאת מצרים", והיינו שביציאת מצרים הלא היו כל ישראל במ"ט שערי טומאה, ומ"מ יצאו מזה לגמרי, והרי שיש כח ביד האדם להתקדש ולהיטהר לגמרי אף בשעה שהוא כבר שקוע במ"ט שערי טומאה, כך גם לכל אדם יש את היכולת והאפשרות להתקדש

ולהיטהר ולהתרומם לגמרי בכל מצב של אדם באשר הוא.

והוסיף לפרש מה שמקדימים ב"ליל הסדר" "קדש" ל"ורחץ", דאע"פ שבעלמא הרחיצה הוא קודם הקדושה, [שרחיצה הוא להסיר הטומאה, והקדושה הוא מעלה יתרה באדם שמתקדש], מ"מ בליל הסדר יש ביד כל אדם להתקדש בלא תנאים ובלא הכנות מרובות, כי כשם שביציאת מצרים יצאו ישראל ממ"ט שערי טומאה, כן גם לדורות בליל הסדר, כל מי שיאחז באמונה, יזכה להתקדש ולהיטהר לגמרי אף בשעה שהוא כבר שקוע במ"ט שערי טומאה.

ה

התורה והאמונה קשורים זה

והנה פסח עם שבועות קשורים זה בזה על ידי ספירת העומר, הטעם בזה מפני שהאמונה והתורה קשורים זה בזה, ואמונה בלבד בלי קבלת עול תורה אין לה קיום, ולכן קושרים את הפסח בשבועות - כי שלמות חג הפסח הוא על ידי קבלת התורה בחג השבועות.

ובזה נראה ליישב מה שתמהו כבר (ע"י תוס' מנחות ס"ה ע"ב ד"ה כתוב) היאך אנו סופרים רק מ"ט יום בספירת העומר, והא בקרא נאמר (ויקרא כ"ג ט"ו) "תספרו חמישים יום". אמנם לפי"ז נראה דגם יו"ט ראשון בכלל הספירה הוא, ואע"פ שאין בו קיום מצוות ספירה בפה, מ"מ כיון שגם הוא נכלל בהכנה בלב לקבלת התורה, שמיד בתחילת הפסח מתחיל כבר ההכנה לקבלת התורה על ידי האמונה שהיא יסוד כל התורה, ממילא שפיר נופל עליו לשון

"תספרו" דלשון "תספרו" נופל אף על ההכנה וההשתוקקות בלב לקבלת התורה, כיון שיסוד ענין הספירה הוא הכנה וההשתוקקות.

ובזה נראה ליישב מה שהקשו מדוע אין מברכים שהחיינו על ספירת העומר בליל יו"ט שני, אמנם לפי"ז נראה שברכת שהחיינו שמברכים בליל יו"ט ראשון דפסח על קדושת היום, קאי גם על ספירת העומר, כי ספירת העומר איננה מצווה בפני עצמה החלוקה מפסח, אלא יסודה ממצוות חג הפסח, כי עניינה לקשר בין פסח לשבועות על ידי הכנה רצופה ביניהם, ועניין זה מתחיל כבר מליל יו"ט ראשון של פסח.

וזהו הטעם שבפסח אין אנו אומרים הלל השלם, כי מאחר שחג הפסח היה קודם קבלת התורה, עדיין חסר לנו אז השמחה השלמה, ולכן לא שייך לומר הלל השלם.

וזהו הטעם שבפסח אנו מקריבים קרבן שעורים - ומפני ששעורים הוא מאכל בהמה, ולפני קבלת התורה אנחנו עדיין כבהמות שהולכים אחר תאוות ליבם, אבל בשבועות מביאים קרבן מחיטים מובחרים - שאז קיבלנו את התורה, ונעשינו כבני אדם. (עין מהרש"א ר"ה ט"ז ע"א).

ובזה נבוא לבאר העניין שמצוות שמחה נכתבה בתורה (בפרשת המועדות - בפרשת ראה) רק בחג הסוכות וחג השבועות ולא בחג הפסח, ויל"ע מהו סוד הדבר, ומה נשתנה פסח משאר המועדות.

אמנם לדברינו מתבאר העניין היטב, שהשמחה בפסח היא שמחה חסרה, כי יציאת

מצרים מצד עצמה בלא ההמשך דקבלת התורה אין בה שמחה, וכל השמחה הוא רק משום שיציאת מצרים הושלם כראוי אח"כ בקבלת התורה, ונמצא שהשמחה בפסח הוא בהסתר, ולכן לא נכתבה בה שמחה פרטית אלא שמחה כללית משום דהוי מועד, אבל בשבועות שנשלמה בה קבלת התורה, וכן בסוכות שבה מוכיחים אנו את שמחתנו על קבלת התורה דיום כיפור, כיון שנשלם בהם השמחה ואמר בהם מצוות שמחה בפרטות.

ובזה מדוקדק היטב לשון הפסוק בפרשת ראה שנאמר (דברים ט"ז, י"ג) "ועשית חג שבועות לה' אלוך וגו', ושמחת לפני ה' אלוך וגו', וזכרת כי עבד היית במצרים", והרי שקשרה תורה יציאת מצרים עם השמחה דשבועות, כי השמחה דשבועות היא על ההשלמה דחג הפסח - שנגמר בכי טוב על ידי קבלת התורה דשבועות, ועל זה יש לשמוח.

מצבינו בעת הזאת - המגיפה העולמית

ונבוא עתה למצבינו בעת הזאת:

עת צרה היא ליעקב, אנו עכשיו בזמן מגיפה רח"ל שמתפשטת ופוגעת ברבים וטובים בארץ ישראל ובחו"ל. ורבים עומדים ושואלים, שהלא אנו מאמינים בהשגחה פרטית, ויודעים אנו שאין אדם נפגע אלא אם הכריזו עליו מלמעלה, וכל אחד מונהג בהשגחה פרטית מה יהיה עמו, ולמה פגע הקב"ה בהרבה יראים ושלמים וצדיקים.

אמנם כבר לימדונו חז"ל (ילקוט שמעוני, בא, ר"ז) שבשעה שניתן רשות למשחית להשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע, וא"כ בעידנא דריתחא זו שניתנה רשות למשחית להשחית, גם

צדיקים עלולים להתפס בריתחא זו, ומה עוד, שהלא המגיפה באה כהתראה משמים כדי שנתעורר לשוב אליו, [ולכן שלח הקב"ה מכה שאין לה רפואה, כדי שלא נמצא פתח מילוט אלא לפנות אליו בלבד], ולכן לפעמים פוגע הקב"ה דווקא בצדיקים רח"ל כדי שיתעוררו או יעוררו אחרים לשוב בתשובה, אבל ברשעים לפעמים אין תועלת במכה לשוב אליו, שהרשעים גם על פתחו של גיהנום אינם חוזרים בתשובה.

וקיבלנו סוד להינצל ממגיפה וצרה, והיא בדוק ומונוסה. יאמר בכל יום בכוונה ג' פעמים, "אני מאמין באמונה שלמה שאין טבע ומקרה בעולם כלל, והכל תלוי רק בקב"ה, ולכן אני פונה אליך דווקא שתציל אותי בחסדך ממגיפה זאת", ויתן בכל יום לכל הפחות ח"י מטבעות לצדקה ויאמר: "כשם שאני עושה צדקה כך ברחמיך הרבים תעשה עמדי חסד להציל אותי מצרה זו", ואם הוא בצרה ממש יוסיף ויאמר "ואם תציל אותי אומר נשמת לכשאנצל", ויעשה כן ויושע.

ורמז לדבר מה שנאמר בתהלים "מאין יבוא עזרי", ופירשו הקדמונים "מאין, - אם האדם מרגיש שאין לו שום מקום לבקש ישועה אלא רק מהקב"ה בלבד, אז "יבוא עזרי", כי מאחר שתולה עיניו לקב"ה, הקב"ה מושיעו.

סגירת בתי הכנסיות ובתי המדרשות בעת

הזאת

והנה בעוה"ר נסגרו עכשיו בתי הכנסיות ובתי המדרשות בארץ ישראל ובעולם, ונתקיים לעינינו מקרא שנאמר בקללות בפרשת בחוקותי (כ"ו ל"א) "והשימותי את מקדשיכם", ודרשו חז"ל (בתו"כ שם) דקאי על בתי כנסיות

ובתי מדרשות שיהיו שוממים, ובפרשה שם נאמר (ויקרא כ"ו כ"א) "ואם תלכו עמי בקרי ולא תאבו לשמוע לי, ויספתי עליכם מכה שבע כחטאותיכם", והרי מבואר שאם נתלה את קיום הקללות במקרה ולא נתעורר לשוב בתשובה, אז יגדל ויתגבר עלינו הכעס הנורא של הקב"ה, ובזה אנו מזמינים לעצמינו ח"ו עוד צרות ל"ע, ולכן צריכים אנו להתעורר ולתקן את דרכינו אשר עיוותנו, והחובה מוטלת עלינו בעת הזאת לחשוב מה צריכים אנו לתקן לסלק חרון אף ה' שיצא לשומם את בית מקדש מעט שנותר לנו לאחר חורבן הבית.

ונראה שכשמדברים בבתי כנסיות ובתי מדרשות דברים בטלים ולשון הרע וביזוי תלמידי חכמים ומחלוקת, הרי הקדושה מסתלק משם, ובעוה"ר בעבור זה עלולים לבוא למצב כזה שהקב"ה סוגר בעדינו דלתי בתי כנסיות, ה' ירחם, ועל זה עלינו לשוב בתשובה ולגמור בליבנו לעזוב החטא, ועי"ז יחוס ה' וירחם עלינו להחזיר לנו את בתי הכנסיות.

ועובדא ידענא, שבחורבן הנורא בדור האחרון, כאשר הצורר ימ"ש הכרית כשליש מהעם היהודי במדינות אירופה הי"ד, התפלאו רבים במה זכו יהדות ספרד שבמדינותיהם לא הצליח הצורר הרשע ימ"ש לבצע את זממו ולא שלח אותם למוות, [ואף שחיילי הצורר ימ"ש הגיעו לגבולות מצרים ומצרים ומרוקן], ואמר אז כ"ק האדמו"ר בעל ה"אמרי אמת" מוגר זצ"ל, שכיון שהספרדים נזהרו מאוד בקדושת בית הכנסת שלא להשיח בו שיחת חולין, זכו להינצל, והיא שעמדה להם שלא נשלחו לגיא צלמות לאושוויץ.

והעיקר עלינו להרבות עכשיו בתורה ובתפילה
ובצדקה, ועל ידי ריבוי לימוד התורה מתרבה
השפע בכל העולם כולו, ואין לנו להתפעל כלל
מדברי החופשיים המלעיגים עלינו בעת הזאת,
שהם חיים כבהמות ממש בלי אמונה ובלא
שייכות לבורא עולם, ואנו עם קדוש הנמצאים
בארץ קדושה ודבוקים בקב"ה ואין לנו שייכות
אליהם כלל.

ובוודאי כל הצרות הללו העוברים עלינו
בתקופה האחרונה, הם צרות של חבלי משיח,
וקול זעקת הנפטרים ממחלה זו - הגאונים
והצדיקים בארץ ובגולה כולה, יעלו לפני כסא
הכבוד להחיש את ביאת משיח צדקינו במהרה
ובקרוב!!

חלק ההלכה

הקדמה לחלק ההלכה

והנה לפני שנבוא לכמה אזהרות למעשה, נקדים בפלפול וכמנהג ישראל, ובאמת כבר תמהו בזה מהו הטעם שנהגו לומר פלפול, והרי עיקר תכלית דרשה זו הוא ללמד את העם הלכות הנוגעים למעשה, ולמה זה מוסיפים לומר פלפול.

ושמעתי בביאור הדברים מפי מו"ר הגה"צ רבי שמואל יוסף רבינוב זצ"ל, שאע"פ שעיקר תכלית הדרשה הוא לומר הלכה למעשה, מ"מ כדי שיהא לרב השפעה על הציבור, הוא צריך תחילה להראות כוחו בלימוד ולומר פלפול תורה כדי שדבריו יתקבלו על הציבור, ואמר הרב רבינוב זצ"ל שזהו טעמם של כמה רבנים שנהגו להקדים חלק הפלפול תחילה, כדי שעי"ז יהיה רושם רב לדבריהם שיאמרו לאחר מכן באגדה ובהלכה למעשה, אמנם מאידך, יש שמקדימים האגדה תחילה, וטעמם עמהם – מפני שאם יפתח בפלפול, יאמרו הבעלי בתים שאין הדרשה שייכת להם אלא רק לתלמידי חכמים, ולכן ראוי לפתוח באגדה שמושך הלב של כל אחד. [ולמעשה נהג הרב רבינוב זצ"ל לחלק הדרשה לשלושה חלקים. מתחילה היה פותח בדברי אגדה, לאחר מכן היה מפלפל בעומקה של הלכה, ולאחר מכן היה אומר הלכה למעשה, ובזה יצא ידי כולם, דמחד גיסא הבעלי בתים מצאו טעם לשמוע את דרשתו כיון שפתח להם בדברי אגדה, ומאידך כדי לצאת גם חובת הלמודים האריך בפלפול, ולבסוף אמר דברי הלכה למעשה, וגם אני נוהג כמותו לפתוח באגדה ואח"כ לדרוש בהלכה, ושוב לסיים באגדה ואזהרות לפסח].

א

דעת הרא"ש דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה

גזולה משום דלא הוי לכם

וכתב שם הרא"ש (פ"ב סי' י"ח) וז"ל "משמע מהכא דאין יוצאין במצה גזולה", ועיי"ש בדבריו דעד כאן לא נחלקו רבי מאיר ורבנן אלא לגבי מעשר שני – ומשום דרבנן סבירא להו דמעשר שני ממון הדיוט ושפיר חשיב "שלכם", אבל מצה גזולה דלא הוי לכם, כו"ע מודו דאין אדם יוצא בה ידי חובתו. (ומיהו הרמב"ם חולק בזה על הרא"ש, ונבאר שיטתו בס"ד לקמן בהמשך הדברים).

ומבואר לן כאן יסוד גדול לדינא בדברי הרא"ש, דכשם שלגבי אתרוג בעינן שיהא "לכם", כך גם בכזית מצה שאדם יוצא בה ידי חובתו בליל ט"ו, צריך להיות "לכם", ומש"ה אינו יוצא ידי חובתו במצה גזולה, וכדברים

סוגיית הגמ' בדין לכם במצה

גמ' פסחים ל"ח ע"א, "מצות של מעשר שני, לדברי רבי מאיר (דס"ל מעשר שני ממון גבוה) אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, לדברי חכמים (דס"ל מעשר שני ממון הדיוט) – יוצא בה ידי חובתו בפסח", ובגמ' שם מפרשינן לטעמא דמילתא, דילפינן גז"ש לחם לחם, כתיב לגבי מצות לחם עוני, וכתיב לגבי חלה והיה באכלכם מלחם הארץ, מה לגבי חלה בעינן "שלכם" – וכדכתיב ביה "עריסותכם", אף כאן לגבי מצה בעינן "לכם", לאפוקי מצות מעשר עני לדעת רבי מאיר דהוי ממון גבוה דלא חשיב "לכם".

הללו מבואר גם בתוס' בפסחים שם (ל"ה ע"א ד"ה אתיא).

מחלוקת גאוני הדור להלכה אם בעל הבית

צריך להקנות המצה לאורחיו ולבני ביתו

ולפי"ז העיר ב"שפת אמת" – (סוכה ל"ה ע"א) שמי שבניו או אורחיו מסיבים על שולחנו בליל הסדר, צריך הבעל הבית להקנות להם את הכזית מצה שיוצאים בו ידי חובתם, דכיון שמבואר בר"ן בנדרים (ל"ה ע"ב) דמה שאורח אוכל הוא של בעה"ב ואינו שייך לאורח, א"כ צריך בעל הבית להקנות לאורחים את המצה שיוצאים בו המצווה – כדי שיהא שייך להם.

וכן העיד הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל שהוא זכה בעצמו להיות בליל הסדר בדווינסק אצל גאוני הדור – ה"אור שמח" וה"צפנת פענח", וראה שהם דקדקו שכל אחד יקנה את המצות שיהיה שלו, וכן הזהיר ב"אמרי בינה".

אולם מרן הגרי"ז זצ"ל תמה על דברי ה"שפת אמת", דהא כיון שנתנו לצאת בו, ודאי שנתנו באופן המועיל, [וכדמפו' האי סברא בב"ב (קלז א) דהנותן לחבירו אתרוג לצאת בו ואומר אחריו לפלוני יצא לכו"ע, והטעם מבואר שם ברא"ש כיון דכל עיקרו לא נתנו אלא כדי לצאת בו, ע"כ שהקנה לו הגוף לשעה שנוטלו. ובאמת יעוי"ש בשפת אמת שהזכיר סברא זו דמסתמא הקנה לאורח באופן המועיל, וכתב דאפשר דעל זה סומכין העולם, אך מ"מ כתב לעניין הלכה שלא לסמוך על זה אלא להקפיד להקנות לאורחים].

וכן פורסם בשם החזון איש דסבירא ליה שאין צריך להקנות לאורחים ולבני ביתו, וצריך

ביאור מהו טעמם דהשפת אמת ודעימיה דסבירא להו דצריך להקנות.

ביאור יסוד סברת השפת אמת

ונראה בביאור סברת ה"שפת אמת" ודעימיה, שכל זמן שהבעל הבית נותן את המצה בסתמא, אין המקבל רשאי לשרפו או לעשות עמו דבר אחר כרצונו – שהרי לא ניתן לו אלא לאכילה בלבד, ובאופן זה אינו נחשב "לכם" כיון שאינו שלו לכל דבר, ולכן צריך שהבעל הבית יאמר להדיא – "כל מי שזוכה במצה שלי הרי אני מקנה לו שתהא שלו לכל דבר". [וזה לא אמרינן דסתמא דמילתא מתכוון לתת להם גם על דעת שיוכלו לשרוף או לאבד את המצה, דזה בוודאי אינו – שהרי סתמא דמילתא אין הבעל הבית יודע שצריך להקנות דווקא באופן זה, והוא בוודאי מקפיד לתת את המצה רק אדעתא דהכי שיקיימו בו המצווה ולא על מנת לאבדו או לשרפו].

עפי"ז יתבאר היטב שיטת רש"י בפסחים כ"ט

ע"א

ועפי"ז נראה לבאר היטב שיטת רש"י בפסחים (כ"ט ע"א) דלדעת רבי יהודה מותר מהתורה לאכול בפסח חמץ של נכרי, [דיליף שאור דאכילה משאור דראייה, "מה שאור דראייה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור דאכילה שלך אי אתה אוכל אבל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה", עיי"ש], והתוס' שם (ד"ה בדין) תמהו טובא על שיטת רש"י דהיכי משכח"ל שישראל יאכל חמצו של נכרי ולא יהא החמץ שלו, והרי אם נתן לו הנכרי את החמץ – הרי וודאי הוי של הישראל, ואם גזל מנכרי הרי חייב באחריותו ולא גרע מחמץ שחייב באחריותו, עיי"ש.

אמנם לפי דרכינו נראה לבאר היטב שיטת רש"י, דאיירי באופן שהיה אורח של הגוי, דבכה"ג לא זכה בה הישראל, ולא חשיב בגדר "שלך", ואע"פ שזכה בו לאכילה מ"מ כל זמן שאינו שלו לכל דבר לא מיקרי חמוץ שלו לאסור עליו באכילה.

ב

עפי"ז מתבאר היטב הא דלדעת היראים דגזל עכו"ם לא חשיבא שלו אינו יוצא בזה ידי

חובתו

והנה המג"א (סי' תרל"ז סק"ג) הביא להלכה שיטת היראים (סי' תכ"ב) דאע"פ דגזל עכו"ם מותר, אין זה אלא לעניין שיש לו "רשות" להשתמש בחפץ, אבל עדיין אינו נחשב כבעלים על החפץ, ולכן לא חשיב "לכם" לגבי אתרוג.

ובאבני מילואים (סי' כ"ח סק"ג) תמה על המג"א שהביא דברי היראים להלכה, דהא להלכה פסק הרמב"ם דיוצאים אפילו במצת מעשר שני, והרי דלא בעינן כלל שיהא "לכם" אלא סגי בהא דאית ליה "היתר אכילה", וא"כ גם בגזל עכו"ם אע"פ דלא הוי לכם, מ"מ יוצאים בה ידי חובה בפסח משום דאית ליה ביה היתר אכילה.

ונראה ליישב בזה עפ"י יסודו של הגר"ח מבריסק זצ"ל (כתבי הגר"ח קידושין נ"ב ע"ב, והובא גם בכתבי הגרי"ז (סמנציל) זבחים ו' ע"א), דמה שאמרו "מעשר שני ממון גבוה" אין הפירוש שאינו שלו, אלא באמת מעשר שני הוי ברשות הבעלים ככל ממון דעלמא, והא דיש לו דין ממון גבוה אינו אלא משום דיני קדושה שבו,

שהוא ניתן רק לקיום מצוותו להשתמש בו לצרכי גבוה ולא לעשות בו שאר צרכיו – מחמת קדושתו.

והוכיח כן הגר"ח ממה שכתב הרמב"ם פ"ה דאישות (ה"ד) שהמקדש במעשר שני אינה מקודשת "לפי שאין לו לעשות שאר צרכיו עד שיתחלל", והרי שלא כתב הרמב"ם הטעם משום שהוא ממון גבוה אינו שלו ואינו יכול לקדש בזה, אלא דמפני קדושתו אין להשתמש בו, והרי מוכח מזה דאף דמעשר שני ממון גבוה מ"מ הוא שלו.

לפי"ז יש לחלק טובא בין מעשר שני לאורח

האוכל אצל בעל הבית

והשתא לפי"ז נראה, דבאמת גם במצה בעינן שיהא "לכם" ולא סגי ב"היתר אכילה" גרידא, והא דיוצאים במצה של מעשר שני היינו מפני דמעשר שני הוי "שלו לאכילה", ובכה"ג חשיב בגדר לכם, אבל בגזל עכו"ם דלא הוי "שלו לאכילה" אלא אית ליה ביה רק היתר אכילה בעלמא, לא חשיב לכם ואין יוצאין בה בפסח, ואת"ש היטב.

לפי"ז לכאורה לשיטת הרמב"ם סגי בהא

שבעל הבית יקנה לאורח לאכילה בלבד

ולפי"ז, לפי מה שפסק הרמב"ם דיוצאין במצת מעשר שני אע"פ דהוי שלו רק לאכילה בלבד, א"כ נמצא דגם לגבי אורח יהא סגי בהא דבעל הבית יתן המצה לאורח שיהא "שלו לאכילה", ולא יהא צורך שיקנה לו המצה גם לשורפו או להשליכו, ודומיא דמעשר שני דמהני כיון דהוי שלו לאכילה אע"פ דלא הוי שלו לכל מילין, והשפת אמת שהעיר שצריך להקנות לאורחים, העיר כן לפי הנך פוסקים דס"ל

דקיי"ל להלכה. כאידך מ"ד בגמ' בסוכה שם דלא סגי בהיתר אכילה אלא בעינן דין ממון, ועל זה כתב השפת אמת דכיון דבעינן דין ממון ולא סגי בהיתר אכילה, א"כ צריך שיהא של האורח לגמרי ולא רק לגבי אכילה, ומשו"ה צריך שבעל הבית יקנה לו המצה לגמרי לכל מילי.

דעת ה'נתיבות' ועוד אחרונים דלגבי אתרוג

בעינן שיהא שלו גם להקנות לאחרים

והנה לכאורה יש להוכיח כעצם יסוד דברינו דבעינן שיהא שלו לכל דבר, ממה שכתבו כמה פוסקים (ה'נתיבות' בסידור דרך החיים, ובספר אמרי בינה בשם אביו הגאון בעל הדברי חיים, וכ"ה בשו"ת ערוגת הבושם, וכן נהג מרן הגר"ז זצ"ל) דגם באתרוג לא מהני מתנה על מנת להחזיר אם יש למקבל רק אפשרות לצאת המצווה בלבד ותו לא, אלא צריך להוסיף למקבל זכות בגוף המתנה שיוכל גם לתיתו לאחרים, [וכמבואר במשנה ספ"ה דנדרים – ד"כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת המתנה אינה מתנה"], ולכאורה מבואר בדבריהם כיסוד דברינו דלא חשיב "לכם" אם הוי שלו רק לשימוש אחד בלבד – [לקיום המצווה], אלא צריך שיהא שלו לכל דבר.

יש לדחות ההוכחה מדבריהם ולחלק בין אתרוג

למצה

אמנם באמת אין להוכיח מאתרוג למצה, ומשום דשאני אתרוג דלית ליה למקבל [במתנה על מנת להחזיר] שום שימוש בגוף האתרוג מלבד קיום המצווה, שהרי אינו יכול לאוכלו אלא רק לצאת בו ידי המצווה בלבד, ובכה"ג לא חשיב בגדר לכם שהרי אין לו שום שימוש בגוף האתרוג ומשו"ה צריך להקנות לו

שיוכל להקנות לאחרים, אבל במצה אם זוכה האורח בזכות אכילה, הרי יש לו שימוש בגוף המצה, וא"כ לא מוכח מדברי הנך אחרונים דלגבי מצה צריך שיהא שלו לכל מילי, אלא דמ"מ כן הוא דעת השפת אמת וכמוש"נ.

ג

דעת הרמב"ם דבמצה גזולה ליכא חיסרון

ד"לכם"

והנה עד כאן נתבאר דעת הרא"ש דס"ל דמצה גזולה אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ומשום דלא הוי בגדר 'לכם', אולם ברמב"ם מבואר דלא כהרא"ש, דהרמב"ם כתב (פ"ו דחמץ ומצה ה"ז) וז"ל "אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו כגון שאכלה טבל או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו או שגזלה, זה הכלל כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בה ידי חובתו", ע"כ, והרי מבואר בדברי הרמב"ם טעמא אחרינא בהא דאין יוצאים במצה גזולה – ומשום שמצה זו אסורה עליו, ולא משום חיסרון 'לכם'.

ובמגיד משנה שם כתב דמקור דבריו של הרמב"ם הם מהירושלמי דאיתא שם דהא דאין מברכים על מצה גזולה היינו משום "בוצע ברך נאץ ה'", ועוד איתא שם בירושלמי דאין יוצאים בה ידי חובה ומשום ד"אין עבירה מצווה", עיי"ש, ונראה דאין כוונתו משום מצווה הבאה בעבירה, דהא בברכת המזון גופא אין הטעם משום מצווה הבאה בעבירה, דהא האיסור הוא בשעה דאגביה, והמצווה הוא רק אח"כ בשעת הנאת גרונו ומעיו, אלא כוונת

הרמב"ם דאין מקיימים מצווה באכילת איסור, וזהו בדומה לדינא דבוצע בריך ניאץ ה' – דהיאך נקיים מצווה או נברך בדבר שהוא איסור ונגד רצון השי"ת, ואכמ"ל.

ועכ"פ מבואר ברמב"ם דהטעם שאין יוצאים במצה גזולה אין זה משום חיסרון "לכם", אלא משום אכילת איסור, וזהו דלא כהרא"ש (פ"ב סי' י"ח) שפסק שאין יוצאין במצה גזולה משום דבעינן "לכם".

ולפי"ז, נמצא דלדעת הרמב"ם אין צריך להקנות לאורח את המצה, דהא באורח לא הוי אכילת עבירה, וממילא יוצא בה ידי חובתו.

נידון זה באורח תלוי במחלוקת הרמב"ם

והרא"ש

ונמצינו למדים לדינא, דנידון זה אם צריך הבעל הבית להקנות לאורח את המצה, תלוי במחלוקת הרמב"ם והרא"ש, דלדעת הרא"ש יש להקנות כדי דייחשב לכם, אבל לדעת הרמב"ם אין צריך להקנות כיון דלא הוי מצווה הבאה בעבירה, ויש עוד הרבה לדון ולהרחיב בזה, ואכמ"ל.

ד

דין לכם באפיקומן תלוי במחלוקת הראשונים

בגדר מצוות אפיקומן

והנה יש לדון לגבי אפיקומן, אם לדעת השפת אמת ודעימיה – יש להקנות גם המצה דאפיקומן לאורחים.

ונראה דדבר זה תלוי במה שנחלקו הראשונים ז"ל ביסוד גדר חיוב אפיקומן, דהרא"ש (פסחים פרק י' סי' ל"ד) ס"ל דהוי תקנה דרבנן זכר לפסח,

[ובזה פירש שם הרא"ש הטעם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, דכשם שהפסח היה נאכל באחרונה – ולא היו אוכלים לאחריו כלום, כך גם תיקנו שיאכלו את המצה באחרונה ולא יאכלו לאחריה כלום].

אולם מלשון הרמב"ם נראה דפליג על הרא"ש וס"ל דמצוות אפיקומן ביסודה הוי מצוות אכילת מצה, דהרמב"ם כתב (פ"ח מהלכות חמץ ומצה ה"ט) וז"ל "באחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל, ובזמן הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסח סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתו היא המצה", עכ"ל, והרי מבואר בלשונו דלא נתקנה מצוות אפיקומן כמצווה בפני עצמה, אלא יסודה משום מצוות מצה, דצריך שיפסיק סעודתו כשטעם המצה בפיו, [דבכל כזית מצה שאוכל בליל הפסח מקיים מצוה קיומית דאכילת מצה, [וכמוש"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות חמץ ומצה ה"א, וז"ל "מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר וכו', ומשאכל כזית יצא ידי חובתו", עכ"ל, והרי שלא כתב "מצוות עשה לאכול כזית מצה", אלא כתב בסתמא דמצוות עשה לאכול מצה, ולא הזכיר שיעור כזית אלא בסוף דבריו דאיירי לגבי החיוב – דמשאכל כזית יצא ידי חובתו, וא"כ באכילה האחרונה שאוכל לאפיקומן, מקיים מ"ע דאכילת מצה].

ומעתה, לשיטת הרא"ש נראה דאין צריך "לכם" באפיקומן, דהא הוי מצווה בפני עצמה, אבל לשיטת הרמב"ם דיסודה משום מצוות מצה, צריך לכם גם באפיקומן – דומיא דכזית ראשון.

הוראות הלכה למעשה

זהירות באיסור חמץ

ועכשיו נבוא לדברי הלכה למעשה, ונקדים תחילה גדר החיוב בזהירות מאיסור חמץ.

בפסח הזהירה התורה מאוד באיסור חמץ, והזהירה עליו בבל יראה ובבל ימצא, ובש"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקמ"ו) הביא שנשאל מה נשתנה איסור חמץ בפסח מכל איסורין שבתורה שהחמירה עליו תורה יותר משאר איסורים. [ואף חכמים הוסיפו להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל גבוליו, שלא נמצא כלל בשאר איסורין שבתורה].

וביאר בזה הרדב"ז, שהתורה (שמות ל"ד, י"ז - י"ח) סמכה "אלוהי מסכה לא תעשה לך", ל"את חג המצות תשמור", לרמז שאיסור חמץ הוא כאיסור ע"ז, ולכן כמו שמעבודה זרה אין גבול להרחקה, שנאמר בו (דברים י"ג י"ח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ומצוה לרדוף אחריה עד שתאבד מארץ ישראל, כמו כן גם בחמץ אין גבול לשמירה ממנו.

גדר השמירה מחימוץ

ובנצי"ב (שו"ת משיב דבר סי' ל') כתב חידוש בגדר מצוות "ושמרתם את המצות", שחיוב ושמרתם הוא להיזהר בשמירה המעולה ביותר ששייך לאדם להישמר מחמץ, ובפחות מזה אין יוצאין ידי חובת "ושמרתם", והוכיח כן הנצי"ב ממי חטאת שנאמר בו ג"כ לשון שמירה, וכדכתיב (במדבר י"ט ט') "למשמרת למי נדה", ומבואר במשנה בפרה (פ"ז מ"ה)

שאם החזיק את מי החטאת מאחוריו פסול - כיון שאין זה שמור, אבל אם היו לו ב' חביות אחד מלפניו וא' מאחוריו כשר. ולכאורה הדבר תמוה שאם בחבית אחת פסול אם מחזיקו מאחוריו, למה מכשרינן בשנים כשאחד מהם מאחוריו, והלא אינו שמור, והוכיח מכאן הנצי"ב, שגדר "שמירה" הוא כפי מידת האפשר, ולכן בחבית אחת כיון שאפשר להחזיקו לפניו - שאז הוא יותר שמור, פסול לאחריו, אבל בשנים שאי אפשר להניח שניהם מלפניו, כשר כשאחת מאחוריו, ולפי"ז ביאר הנצי"ב שזהו גדר השמירה בפסח, שהחיוב הוא כפי מידת יכלתו של אדם, וכל מה שיכול להוסיף עוד שמירה, נכלל בחיובו, וכשאפשר ביותר שמירה, לא יצא יד"ח בשמירה פחותה מזה.

ויסוד לדבריו נראה מדברי השו"ע שאם יש לו רק קמח מן השוק כשר, אבל באפשר בקמח אחר לא מכשרינן בקמח מהשוק, ומבואר בזה שחיובו לעיכובא הוא כפי האפשר.

ולדבריו נמצא שהחומרות שנהגו ישראל בפסח אינם רק בגדר 'חומרות' או 'מידת חסידות' בעלמא וכמו בכל החומרות שבכל דיני התורה, אלא בפסח החומרות הם קיום מצוות עשה, שהרי כמה שיכול להחמיר על עצמו ולשמור יותר מחמץ [אשר זהו יסוד המצווה ד"ושמרתם את המצות" - למנוע חימוץ], כך הוא מחויב בזה מדינא דו'שמרתם'.

וישראל קדושים הם, ונוהרים לנקות ולפנות בכל פינה ופינה, לקיים מצוות תשביתו שאור

מבתיכם, וראוי לדקדק בפסח בכל מה שאפשר, ולא להסתפק במה שיהיה כשר לחרור.

כמה אזהרות למעשה

ונזכיר בזה כמה אזהרות להלכה ולמעשה:

א] יש לזהר בפסח לקלף את כל הירקות, כיון שמרססים את כולם למנוע תולעים, ואנו חוששים שאולי יש בריסוס תערובת חמץ, ובפירות שלא מקלפים אותם, ירחץ היטב היטב, וכן ביצים יש לרחצם היטב.

ב] במי הכנרת מצוי שהחופשיים זורקים בו חמץ בפסח, ולכן בירושלים יש הסדר שמי הברז שבפסח אינו מהכינרת, ונכון גם להניח מטלית על הברז בנוסף למסננת של כל השנה.

ג] סתימות בשניים פולטים חמץ וא"א להגעילם, ולכן כ"א יזהר מכ"ד שעות קודם חצות דער"פ, שלא לאכול או לשותות דבר חם כיון שבולע חמץ בעין.

ד] בערב פסח קודם זמן הביעור ידקדק לנקות השיניים היטב במברשת, שלפעמים נשאר משהו חמץ וח"ו עלול להיכשל באכילת חמץ בפסח. והבן איש חי הביא על צדיק אחד שדקדק בהרבה חומרות בפסח, אבל נשאר לו חמץ בין שיניו, ובליל הסדר אכל חמץ מעורב במצה.

ה] בנייר או בדבק מצוי עמילן, ואם המאכל חם ונוגע בנייר עלול לבלוע החמץ, [חוץ מנייר מיוחד המיוצר לפסח בהשגחת הבד"ץ].

ו] יזהר לא להשתמש בפסח בספרים שרגיל בהם במשך השנה בסעודה, וכגון ברכונים וזמירות שבת וכיו"ב.

אזהרות ודינים במכירת חמץ

ז] המדקדקין אינם מוכרים חמץ או תערובות שאסור מהתורה להחזיקו, מפני שיש כמה חששות במכירה, וראוי לכל בעה"ב לבדוק לפני פסח אצלו בבית אם יש חמץ גמור או תערובות ויאכלנו קודם החג. ויש שאינם אוכלים חמץ אחר הפסח אף שנמכר, (אבל בחנויות התירו מפני שהוא שעת הדחק אצלם).

ח] אנשים שיש להם השקעות ומניות (שרעס) בבורסה, יש להם להזהר מאוד למכור החמץ, כי אפילו אם אינם סוחרים בחמץ, הרבה פעמים יש לחברה מסעדה (קנטיין) לפועלים עם חמץ ששייך לבעלים - והיינו גם לבעלי המניות, וגם יש ספיקות אם מועיל במניות השטר מכירה שלנו לפי דיניהם, אמנם מקילין במכירה שסומכין שכיון שמגלה דעת שאינו רוצה בה, סגי בזה. וצריך לברר אצל הרב שאצלו הוא מוכר את החמץ אם בהרשאה ובשטר מכירת חמץ הזכיר מניות שרק אז מועיל, ומצוי שאין אצל הרב בשטר להדיא בשטר מכירה המניות וכן במנחת יצחק מחמיר לזהר בזה.

ט] מי שנמצא במדינה שהשעה שם מאוחר מהשעה כאן, לא ימכור חמצו בארץ ישראל, שבשעה שמוכרים כאן החמץ בארץ ישראל, הרי הוא לאחר חצות היום אצלו, וכבר לא מועיל המכירה.

י] מי שאינו נמצא בימי הפסח בביתו, יכתוב בשטר היכן נמצא המפתח של ביתו, כדי שיוכל הגוי להיכנס לשם.

דיני הגעלה הנוגעים קודם הפסח

יא] צריך לקנות תנור מיוחד לפסח, וכן במיקרוגל חוששין שלא מועיל לו הגעלה. ובהגעלת כלים יזהר כ"ד שעות קודם לא להשתמש בו בחמץ, ויגעיל רק במקום שיש הכשר והשגחה שהמים רותחים ומעלים אבעבועות כדין, וכן שלא מגעילים שם חמץ.

דיני טבילת כלים המצויים קודם הפסח

יב] כלי אלומיניום ונירוסטה חדשים צריכים הגעלה, ואם רשום באישור "הביד"ץ העדה החרדית" אין צריך הגעלה שכבר הכשירום, אבל המיוצרים בחו"ל צריכים טבילה, ולפעמים כתוב על המוצר "תוצרת הארץ", אבל האמת שהכלי כבר נגמר בסין, וכבר היה ראוי לשימוש, אלא שעושים כאן בארץ איזה גימור קטן שאינו לעיכובא בכלי כדי שיוכלו לכתוב עליו שהוא מהארץ, ובאופן זה הוא חייב בטבילה – וחויב טבילה לרוב הפוסקים הוא מהתורה, ומצוי שנכשלים ומבטלים החיוב, ויש להיזהר מזה.

שריפת חמץ

יג] בשריפת חמץ יש להיזהר שהחמץ יהיה שרוף לגמרי גם מבפנים, ולא להסתפק בכך שהחמץ הושחר מבחוץ, שפעמים הרבה עדיין אפשר לקלף החמץ מבחוץ ולמצוא שנשאר כזית חמץ מבפנים הראוי לאכילה. ונראה עוד שמצוה מן המובחר לשורפו לגמרי עד שיהא כעפר ולא רק כגחלת, שבזה מושבת לגמרי מן העולם.

יד] ראוי להמתין בשעת השריפה ולא לבטל את חמצו עד שרואה שהחמץ שרוף לגמרי, שאם ביטלו כבר אינו שלו ושוב אינו מקיים מצוה בשריפתו, ולכן לא יעזוב את מקום השריפה עד שבטוח שקיים כראוי את המצוה דשריפה ורק אח"כ יבטל.

זהירות במעות חיטין – קימחא דפסחא

טו] חוב גמור מן הדין לתת מעות חיטין (שו"ע סי' תכ"ט ס"א), והוא תקנת קדמונים לתת לנצרכים מעות במיוחד כדי שיהא להם לחוג את הפסח, וזהו סגולה לפרנסה. וצריך לדעת שבצדקה וחסד מעוררים רחמי שמים, ואנחנו זקוקים כעת להרבה רחמי שמים, ונרבה בצדקה וחסד, ובזכות זה הקב"ה ירחם עלינו, ונזכה עי"ז לשלום – והיינו לחיי נחת ורווחה בלא טרדות, וכבר אמרו חז"ל "כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים".

ובזה"ק פירשו את הפסוק (ישעיהו א' י"ד) "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי", שהכוונה שאם המועדים הוא בגדר 'חודשיכם' ו'מועדיכם' – והיינו שהוא שלכם לחוד ואינם משתפים את העניים בשמחת המועד, אז שנאה נפשי, שהחג גופא שנוי לפני הקב"ה, כשאינו נותנים צדקה.

ותושבי השכונה יש להם חיוב מיוחד לדאוג לבני שכונתם שיהא להם צרכיהם לחג, וראוי לתת בשפע וברחבות, וכמ"ש רבנו הגר"א זיע"א לד"ק מלשון הפסוק דכתיב (שמות י"ג, ו) "שבעת ימים תאכל מצת" חסר ו', ומיד בפסוק אח"כ כתוב "מצות יאכל את שבעת הימים" ובפסוק זה כתיב מצות מלא עם ו', ופירש רבינו הגר"א, שבפסוק הראשון דכתיב

"שבעת ימים תֵאָכֵל מִצֶּת" - ומשמע דאיירי על אכילת עצמו, כתיב חסר כיון שבמה שנוגע לאכילת עצמו הרי הוא רשאי לצמצם באכילתו, אבל בפסוק שלאחריו דכתיב "מצות יֵאָכֵל" וגו' - ומשמע דאיירי על אחרים, כתיב מלא כיון שכלפי אכילת אחרים ראוי להרבות כפי האפשר לתת להם בשפע - ולא רק מצות אלא לכל צרכי החג.

ויש מהפוסקים דס"ל שאם אינו תומך לפני פסח בלויים - והיינו בזמנינו בני תורה, אינו יוצא במצוות שמחה, שנאמר (דברים י"ד כו - כז) "ושמחת אתה וביתך והלוי אשר בשעריך", ומשמע שקשורים הם זה בזה, ובלא שמשמח הלוי - והיינו בזמנינו את לומדי התורה, גם שמחתו אינו מצוה, וביטל בזה מצוות שמחה ביום טוב, ולכן כל אחד יראה לעזור למשפחות עניים - ובפרט אלו הגרים בשכונתו, ובפרט לתלמידי חכמים.

פאה נכרית ארוכה

טז] ויש לעורר אודות מה שנפוץ ונתפשט בעוה"ר אפילו אצל בני תורה, שנסותיהם הולכות עם פאה נכרית בשערות המתארכות גם אחרי הצוואר, ונעשה להבליט ולמשוך, וזהו פריצות ודבר ערוה ממש, וכבר לפני יותר מארבעים שנה, אמר לי כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"בית ישראל" זי"ע, שחייבים להרעיש עולמות נגד הפריצות בפיאות ארוכות דאז, וביקש ממני למסור חומר האיסור בשמו ולפעול בעניין, ובעוה"ר הפירצה גובר והולך רח"ל, ודבר זה גורם לשכינה שתסתלק מעמנו, וכמ"ש בתוה"ק "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", וכשאשת בן תורה הולכת כך הרי זה

חילול ה', וצריך למחות בהם שאין מקומם בינינו.

וזקני הגרש"ז פינס זצ"ל (שהיה מראשי הקהילה במינסק שהיתה עיר ואם בישראל) סיפר לי, שבזמן שהתחיל להתפשט המנהג לילך בפאה נכרית, היו אלו פאות נכריות שלא היה בהם שום יופי כלל ושמשו רק ככיסוי לבד, והיום בעו"ה כשכבר היא כלה מוציאה אלפי דולרים להשיג סוג פאה שבולט בזופיו ומושך להסתכל ע"ז, וזהו פתח להרהורי עבירה ואבי אבות הטומאה.

והאר"י הקדוש גילה שבאחרית הימים קודם הגאולה יהיו עיקר הניסיונות בענייני קדושה, ופירש שכן מרומז בעצת בלעם שאמר "לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים", ומיד יעץ להחטיא את עם ישראל בענייני פריצות, והרי שבאחרית הימים יהיו עיקר הניסיונות בענייני קדושה, וא"כ ההליכה בפיאות הארוכות מעכב את ביאת הגואל וגורם לחבלי משיח.

זהירות ממכשול המצוי בתקרובת עבודה זרה יז] ויש להזהר מהשערות מהודו, ורובא דרובא דהשערות בשוק מקורו מתקרובת עבודה זרה בהודו, וכיום מוכרים הרבה שער מהודו תחת שמות בדויים כאילו הם מברזיל או מאירופה וכדומה בשעה שהם מהודו אלא שעוברים דרך כמה מדינות - ובעיקר דרך סין, ובעוה"ר מעשה שטן הצליח להפיץ שערות עבודה זרה בעולם כולו, והחובה מוטלת עלינו לבער עבודה זרה, ובפרט מוטלת החובה עלינו - בארץ ישראל - אשר נצטוונו במצווה מיוחדת

בכניסה לארץ ישראל, לאבד ע"ז "ולשרש
אחריה".

והדבר ברור שמי שמרחיק מביתו עבודה זרה
ופריצות, יזכה לבנים ובנות צדיקים, והשכינה
תהא בביתו, וה' יעזור שנוכה לבער פריצות

ועבודה זרה מביתו, ונוכה במהרה לראות
בעינינו את קיום ההבטחה - והיה ה' למלך על
כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד!